

Elektrifiera Sverige – Mot 2045

Elektrikernas energipolitiska program

Elektrikerna

Elektrikernas energipolitiska program
© Svenska Elektrikerförbundet
Text: Anton Levein
Grafisk form: Diana Oldenburg
Tryck: Bantorget Grafiska AB, 2022

Elektrifiera Sverige – Mot 2045

Elektrikernas energipolitiska program

“Sveriges mål om klimatneutralitet 2045 kommer att kräva djärva politiska beslut och samarbetsinriktade arbetsmarknadsparter.”

Sammanfattning

Den svenska energisektorn står under 2020-talet inför massiva utmaningar. För att klara klimatomställningen behöver kapaciteten i elnätet öka, en stabil och förnybar elproduktion säkras och den inhemska arbetskraftsbristen motas.

Vi föreslår i programmet bland annat:

- En omfattande utbyggnad av lokalnäten, för att kunna möta fordonsflottans elektrifiering.
- Yrkescertifikat och en partsgemensam yrkesnämnd, för att långsiktigt säkerställa tillgången till kompetent arbetskraft.
- Satsningar för en ökad egenförsörjning av el i södra Sverige, för en jämnare prisbild och minskad risk för flaskhalsar i nätet.

Sveriges mål om klimatneutralitet 2045 kommer att kräva djärva politiska beslut och samarbetsinriktade arbetsmarknadsparter. Elektrikerna presenterar därför ett 22-punktsprogram för en trygg och framtidsinriktad energiförsörjning.

Bakgrund

Elektrikernas energipolitiska program är framtaget för att trygga en säker och miljövänlig elförsörjning som täcker framtidens elbehov så att vi kan klara av klimatomställningen. Programmet säkerställer också att arbetet inom sektorn sker med en säker arbetsmiljö och bra arbetsvillkor. Elektrikernas medlemmar är avgörande för att vi ska klara framtidens utmaningar.

Elektrikerna anser att klimatomställningen måste bygga både på ökad konkurrenskraft och hållbara jobb. Det är först då vi kan lyckas ställa om. Vissa jobb kommer att försvinna, andra kommer att förändras. Samtidigt skapas nya arbetstillfällen. Med goda möjligheter till omställning och kompetensutveckling för framtidens jobb bygger vi grunden för att företag och samhället ska kunna ställa om till en lägre klimatpåverkan.

Vi står inför ett paradigmskifte. Efterfrågan på el och bioenergi kommer att öka kraftigt, samtidigt som äldre kraftverk stängs ner och fossil energi fasas ut. Det finns flera stora utmaningar men även stora möjligheter i anslutning till detta. Därför behöver politiken utvecklas för att möta morgondagens behov utan att bli polariserad kring olika produktionslag. En ny, bred energiöverenskommelse är önskvärd.

Tekniken är inte begränsande för omställningen av energisystem. Det finns redan idag kända tekniska lösningar för att med klimatneutral energi möta det förväntade energibehovet 2045. Forskning och innovation som ger genomslag i samhället på både kort och lång sikt behöver öka. Detta för att kunna nå Sveriges forskningspolitiska mål att vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation.

Samhällsutvecklingen går snabbt och lagstiftningen hänger inte med. Vi behöver se över miljöbalken och all relevant lagstiftning för att se till att onödigt krångliga processer inte hindrar energiomställningen och skjuter viktiga investeringar till utlandet. Utgångspunkten bör vara att energiförsörjning är ett angeläget allmänt intresse, som är så starkt att enskilda intressen får stå tillbaka när elnätet byggs ut och produktionsanläggningar upprättas.

Energisystemen behöver moderniseras så att smart styrning och lagring via exempelvis värme, vätgas och batterier kan hålla balans i elsystemet när andelen varierande elproduktion i form av vind- och solkraft ökar. Vi behöver utveckla elmarknadsmodellen för ett leveranssäkert elsystem och kraftigt förkorta letiderna för investeringar i elnäten och produktionsanläggningar, samtidigt som vi värnar el till konkurrenskraftiga priser.

Rekryteringen till branschen behöver utvecklas, branschens parter behöver därför enas om en gemensam syn på den kompetens man förväntar sig från skolvärlden. Yrkenas attraktivitet och arbetsmiljö behöver stärkas, så att fler vill och vågar utbilda sig till och söka de viktiga jobb som finns. För att klara detta viktiga arbete kommer Elektrikernas medlemmar vara en nyckel. Utan våra medlemmars kompetens kommer denna nödvändiga omställning inte gå att genomföra.

"Elektrikernas medlemmar är avgörande för att vi ska klara framtidens utmaningar."

Öka effekten och kapaciteten i elsystemet

Instabiliteten i kilowattpriset under hösten och vintern 2021 har pekat på Sveriges sårbarhet på den internationella elmarknaden. Trots ett stort överskott under större delen av året är svensk elproduktion under vissa förhållanden sårbar. Vindstilla dagar och då vattenkraften inte kan producera som förväntat ökar risken för att Sverige blir importberoende av el. Detta pressar upp de svenska elpriserna till europeiska nivåer, då vi tvingas köpa el av våra grannländer.

Vi kan därför konstatera att vi är beroende av blandade energislag, där både kärn- och vattenkraft utgör en viktig bas, och energislag som vind- och solkraft behövs för att säkra en stabil och planerbar elförsörjning. Trots detta kommer Sveriges elpriser fortsatt påverkas av den europeiska marknaden, men med en mer robust energiförsörjning blir effekten mindre kännbar.

Vindkraftens utveckling är mycket positiv samtidigt som vi ser ett utbrett missnöje bland befolkningen där den etableras. Därför behöver vi hitta ersättningsmodeller som kommer lokalsamhället till del samt ökar viljan och acceptansen för vindkraft och stimulerar en positiv regional utveckling.

En skyndsam översyn av miljöbalken som möjliggör en snabbare handlägningsprocess vid effektutbyggnad av olika produktionsslag och elnätexpansion är av hög prioritet. Enskildas intressen bör få stå tillbaka, samtidigt som den biologiska mångfalden värnas och allmänhetens behov av elförsörjning säkras. Försvarets och kommunernas inflytande bör ses över för att på ett bättre sätt kunna väga olika intressen mot varandra.

En effektiv användning av energin är en viktig pusselbit i klimatomställningen. Ett system med vita certifikat kan snabba på energieffektiviseringen. Sett till potentialen för effektivisering av enbart elanvändningen i termer av absolut besparing av el kommer utvecklingen inom industrin, bostäder och service att vara avgörande för det framtida behovet av el.

De saker vi ser behöver komma på plats är:

- En ny, bred energiöverenskommelse.
- Tydliga, långsiktiga regler för vattenkraft och havsbaserad vindkraft som möjliggör effektutbyggnad.
- Strategiska statliga investeringsstöd och subventioner mot de klimatneutrala energislag som ger en låg kostnad per MW/h och har en stor utbyggnadspotential.
- Initiativ för en nationell fjärr- och kraftvärmestrategi.
- En strategi för ökad egenförsörjning i område 3-4.
- På sikt halvera ledtiderna för investeringar i elnät och produktionsanläggningar, onödigt krångliga processer ska inte hindra energiomställningen.
- Snabbt säkra mellan- och slutförvaringen för kärnkraftsavfall.
- En nationell strategi och incitament för energibesparande åtgärder, exempelvis genom en förändring av rotavdraget som riktas om till energieffektiviserande åtgärder och ett system liknande vita certifikat.
- Ökade anslag till forskningen inom sektorn.

Säkra tillgången till el i kristid

Den senaste tidens oroande utveckling i Europa präglar tydligt energimarknaden. Rysslands invasion av Ukraina i kombination med höga naturgaspriser sätter press på elförsörjningen. Överföringskapaciteten på elnätet behöver stärkas, något som också minskar risken för omfattande strömavbrott vid allvarliga kriser. Vi menar att energitillgången är av särskild vikt ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv. Därför behöver skyddet av elnät och produktionsanläggningar ses över, för att säkra tillgången till el i kristid.

Säkerhetsaspekten är viktig för Sverige som land. Det finns uppenbara risker med att låta utländska intressen bli dominerande i energisystemet. Vi måste helt enkelt vara bättre rustade om krisen kommer. Det handlar om allt från kompetens till material och förmåga att klara naturkatastrofer och påverkansaktioner från främmande makt.

En stor del av energiproduktionen sker i norra Sverige. Detta leder till att prisbilden mellan norr och söder per kilowattimme ofta skiljer sig avsevärt. Vi ser det därför som nödvändigt att öka produktionen av el i södra Sverige. Samtidigt kan vi inte bortse från elnätets flaskhalsar, där överföringskapaciteten från norr till söder är begränsad och ofta tvingar elområde 3 och 4, alltså stora delar av Götaland och Svealand, att importera el från våra grannländer. Vi ser därför att överföringskapaciteten mellan norr och söder också behöver stärkas.

Ytterligare en kapacitetsutmaning är de stora krav klimatomställningen ställer på lokal- och regionalnät när exempelvis laddstolpar och mikroproduktionsanläggningar sprids över hela Sverige.

De saker vi ser behöver komma på plats är:

- Ökad överföringskapacitet inrikes för att jämna ut prisbilden mellan elområde 2-4. Det skapar ett stabilare system med säkrare elförsörjning.
- Ökad kapacitet i lokalnäten, för att klara klimatomställningen och de krav som kommer med utbyggnaden av laddinfrastruktur och mikroproduktion.
- Regeringen bör tillsätta en säkerhetspolitisk utredning med fokus på hur vi säkrar energibehovet i kristid och dess skydd från främmande makt. Fler delar av nätet och produktionen bör säkerhetsklassas.
- En plan för hur Sverige på sikt säkerställer ett tillräckligt behov av lagring och planerbar elproduktion i hela landet tas fram.

80/220 VOLT
beta ej under spänning

55mm²
MAX 200A
SERVISLEDNINGEN
SPÄNNINGSFÖRÄNDE
STÖCKHOLM 80

Huvudbryt

Infratek

“Energitillgången är av särskild vikt ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv. Därför behöver skyddet av elnät och produktionsanläggningar ses över, för att säkra tillgången till el i kristid.”

“När strömavbrottet är ett faktum är det oftast distributionselektrikerna som rycker ut. Arbetet är komplicerat och riskerna stora. Det innefattar ofta nattarbete, mörker och hårda vindar.”

Investera i arbetsmiljö och säker elförsörjning

De senaste åren har arbetstagarna i energisektorn drabbats av flera allvarliga olyckor. När strömavbrottet är ett faktum är det oftast distributionselektrikerna som rycker ut. Arbetet är komplicerat och riskerna stora. Det innefattar ofta nattarbete, mörker och hårda vindar.

Den första sidan av arbetskraftsbristen handlar om att sektorn behöver bli en attraktiv bransch att söka anställning i. Med de senaste årens rapporter om dödsolyckor, ensamarbete i riskfyllda miljöer och omfattande övertidsarbete menar vi att så inte är fallet.

Beredskapsorganisationerna hos elnätsentreprenörerna är i hög grad underbemannade idag, med få personer som förväntas hantera stora arealer, vilket leder till att felavhjälpningen ofta innebär en hög andel övertid och stress i utsatta miljöer. För att minska arbetskraftsbristen och möjliggöra till ökad rekrytering av arbetstagare till energisektorn behöver dessa brister åtgärdas.

I rapporten *En avreglerad elmarknad: Vem får betala priset?* vittnar de anställda i branschen om en ohållbar situation, där både arbetsmiljön och anställningstryggheten är under ständigt hot. De senaste 20 åren har nätägarna minskat andelen egen personal och i hög grad outsourcat underhållsarbete på sina egna nät- och produktionsanläggningar. Detta innebär att en rad underentreprenörer tillhandahåller personal genom områdesvisa upphandlingar. Förlorar ett företag sin upphandling inför nästa upphandlingsperiod riskerar personalen sina anställningar, en konstruktion som dränerar branschen på nyckelkompetens.

De saker vi ser behöver komma på plats är:

- Politiskt krav på grundbemanning hos nätägare för att klara felavhjälpning och löpande underhåll på eget nät.
- Initiativ från parterna att certifiera yrkesgrupper som arbetar inom energibranschen för en tydligare koppling mellan kompetens och arbetsuppgifter.
- En offentlig utredning med tydliga direktiv och befogenheter att utreda åtgärder kring arbetsmiljöproblematiken i eldistributionsbranschen och föreslå konkreta åtgärder för att minska prispressen vid upphandling av underentreprenörer på området.

Minska kompetensbristen och satsa på utbildning

Den andra sidan av arbetskraftsbristen handlar om kompetensbrist. Majoriteten av de som rekryteras för att arbeta inom elproduktion och -distribution kommer in i branschen via EI- och energiprogrammet eller via yrkeshögskoleutbildningar.

Inom gymnasieskolan finns idag tre skolor med inriktning mot branschen. Inom yrkes- högskolan är tillgången till utbildning lika begränsad. Till skillnad mot många andra branscher som kräver spetskompetens saknar energisektorn tydliga krav på vilken kompetens branschen förväntar sig från de som ska rekryteras. Detta skapar en otydlighet mot Skolverket och Myndigheten för yrkeshögskolan, som inte har några tydliga branschkrav att förhålla sig till.

De saker vi ser behöver komma på plats på kort sikt är:

- Koppla utbildningssystemet tydligare till energiomställningens behov av arbetskraft. Satsa på gymnasieskolan och vuxenutbildning i hela landet.
- Bilda av en partsdriven yrkesnämnd inom energisektorn.
- Upphandla fler arbetsmarknadspolitiska utbildningar inom sektorn, med särskilt fokus på utbyggnaden av elnätet där bristen på svensk arbetskraft idag är stor.
- Yrken som idag i hög grad är beroende av utländsk arbetskraft bör ses som bristyrken, där myndigheterna bär ett särskilt ansvar att bidra till att inhemska arbetskraft får den kompetensen som krävs för att ta arbeten inom branschen.
- Öka kraven på jämställdhet och genomför riktade informationskampanjer mot både arbetslösa och de som går sista åren i grundskolan för att öka andelen kvinnor i branschen.
- Implementera en trepartslösning för företagslärlingssystem.

”Till skillnad mot många andra branscher som kräver spetskompetens saknar energisektorn tydliga krav på vilken kompetens branschen förväntar sig från de som ska rekryteras.”

The background is a solid teal color. In the lower half, there are several overlapping, wavy lines in shades of green, orange, and blue, creating a sense of movement and energy.

Facket med kraft

Elektrikerna